

POROZUMENIE AKO CIEĽ REGIONÁLNOGEOGRAFICKÉHO PRÍSTUPU

Karol Kasala

*Katedra regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny, Univerzita Komenského
v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Mlynská dolina, 842 15 Bratislava 4*

Abstract: The article deals with the *understanding* (verstehen) as the main goal of the regional-geographical approach (regional-geographical method). Understanding of the regional system, its specificities, its nature, personality/individuality and its identity is must not only for regional geography, but also for developmental and other „regional-based“ studies of most of the geographical disciplines. In the article I give my image of (idealist, humanistic and hermeneutical) understanding.

Key words: *understanding*, the regional-geographical approach

1. ÚVOD

Regionálna geografia v zahraničných, predovšetkým anglosaských krajinách zaznamenala v posledných troch desaťročiach veľmi významnú premenu. Zmenilo sa nazera-
nie na jej predmet a objekt štúdia – chápanie regiónu, metódy jej výskumu, integrita
vednej disciplíny (či výskumnej metódy) regionálnej geografie, teoretické východiská
ako aj praktické aplikácie. Od začiatku 70. rokov 20. storočia tak dochádzalo po období
odmietania regionálnogeografického štúdia, späť najmä s paradigmou pozitívistickej
vedy a kvantitatívnej geografie (ABLER, ADAMS, GOULD, 1971, BUNGE, 1977,
HARVEY, 1969; pozri napr.: PAULOV, 1986, TAYLOR, 1976, MARTIN, 1989 a pod.)
jednak k návratom k tradičnej regionálnej geografii (HART, 1982, WATSON, 1983) a
najmä k oživeniu disciplíny ako novej, transformovanej, rekonštruovanej regionálnej
geografie. Tejto podobe regionálnej geografie je venované množstvo prác, preto odk-
azujem čitateľa iba na niektoré najvýznamnejšie hodnotiace tituly (ENTRIKIN, 1994,

GILBERT, 1988, KASALA, 1996, MURPHY, 1991, PUDUP, 1987, THRIFT, 1990, 1991 a 1993 a iné).

V priestore bývalého Československa sa oživeniu a transformácii regionálnej geografie venovali iba autori v Českej republike v diskusii na stránkach popredných časopisov (HÄUFLER, 1982, BIČÍK, BRINKE, 1987, DEMEK, 1987, HYNEK, 1988), kým na Slovensku vyšlo do roku 1990 iba niekoľko ojedinelých prác, venovaných teoreticko-metodologickým problémom regionálnej geografie (LAUKO, 1982 a 1983, BAŠOVSKÝ, LAUKO, 1990, BAŠOVSKÝ, 1979, MARTINEC, 1982) a krajinným syntézam (napr. MAZÚR, DRDOŠ, URBÁNEK, 1983, MAZÚR et al., 1985, LEHOTSKÝ, 1991). Pred regionálnou geografiou na Slovensku preto stojí v teoreticko-metodologickej (ale aj v empiricko-aplikačnej) oblasti mnoho úloh, k riešeniu ktorých by mohol prispieť aj môj nasledujúci príspevok.

„Objektom štúdia“ môjho príspevku je porozumenie, pochopenie (nem. verstehen, angl. understanding), ktoré považujem za cieľ regionálnogeografického prístupu a nevyhnutnú súčasť regionálnogeografických aplikácií. Mojou snahou bolo vnímať koncept porozumenia detailne a v najširších interdisciplinárnych súvislostiach. Logickým výsledkom je preto zdanie, že opúšťam pole geografie; mojim cieľom je však chápať porozumenie ako filozofickú kategóriu. Moje filozofické pozadie je „idealisticko-humanisticko-hermeneutické“, v dôsledku toho dôverujem skôr vysvetleniu v zmysle zložitých „kontextuálnych sietí“ než jednoduchej kauzalite a navyše prekračujem hranice *známej* logickej racionality, čo budí podozrenie iracionálneho vnímania či vysvetlenia. Ducha miesta (*genius loci*), jeho personalitu, podstatu miesta a regiónu, porozumenie, empatiu, subjektívny emocionálny vzťah k miestu a regiónu, nárok na „alternatívnu“, „subjektívnu“ pravdu či kvalitatívne metódy však za „iracionálne“ nepovažujem.

2. REGIONÁLNA GEOGRAFIA, REGIÓN A REGIONÁLNOGEOGRAFICKÝ PRÍSTUP

Regionálna geografia je geografická disciplína, študujúca vzájomne interagujúce regionálne systémy a ich podstaty a kontexty. Objektom štúdia je teda regionálny systém, ktorý by sme mali vnímať v zmysle jeho kontextov – teoretických rámcov, rámcov jeho personality, vertikálnych a horizontálnych súvislostných schém (kontexty prostredí, skúseností, zmien a budúcnosti...). Druhá dôležitá okolnosť definície je nevyhnutnosť porozumenia podstaty regionálnych systémov, ich špecifik, odlišností a najpodstatnejších charakteristických črt. To je možné iba za predpokladu deschematizácie myslenia, zbavenia sa zväzujúceho mechanistického uplatňovania regionálnogeografickej schémy, proporcionálnejšieho vnímania (jednotlivých geografických zložiek), širokého prehľadu (umožňujúceho komparatívne rámce) a nadhľadu, sústredenia sa na najpodstatnejšie charakteristické vlastnosti regionálneho systému. Jedine „holistický vhľad“ do regiónu tak umožňuje jeho porozumenie. Z hľadiska porozumenia je pod-

statné zamerať sa bližšie predovšetkým na charakteristiku regiónu, resp. regionálneho systému. Regionálny systém je priestor, v ktorom dynamicky vzájomne interagujú prírodná, ekonomická, kultúrna, sociálna a politická zložka, ktorý má intenzívne väzby so svojim okolím, dynamiku vývoja a vlastnú individuálnu identitu. Porozumenie a jeho kvalita sú výrazne determinované škálou – mierkou regionálneho systému. Iné javy, procesy, vlastnosti, špecifiká, fenomény, skryté a zjavné významy atď. sú preto významné pri lokálnej, iné pri regionálnej a globálnej mierke. Po druhé – región je nevyhnutné vnímať ako regionálny systém, v jeho vonkajšom a kontextuálnom prostredí, s jeho štruktúrou, prvkami a väzbami, správaním, (špecifickou) trajektóriou vývoja, rôznym stupňom aktivity, otvorenosti a učenia sa a pod. Ďalej je – ako som už naznačil – nevyhnutná správna proporcionalita jednotlivých geografických zložiek – subsystémov regionálneho systému (prírodný, ekonomický, kultúrny, sociálny a politický) a nižších úrovní jeho hierarchickej organizácie: každá zložka má v danom konkrétnom regionálnom systéme svoj špecifický význam. A poslednou dôležitou skutočnosťou je dynamický charakter regionálneho systému, jeho historický kontext, meniaci sa charakter a významy, ako aj nevyhnutná časová orientácia do budúcnosti. Je teda významné sústrediť sa na špecifické charakteristické črty regionálneho systému, vytvárajúce jeho zvláštnosť až neopakovateľnosť, spoluvytvárajúce jeho identitu. Iba takýto postup umožňuje „odkryť podstatu“, čo je zas nevyhnutným predpokladom aj na dobrú regionálnogeografickú prax. Bez porozumenia podstaty regionálneho systému teda nie sú možné ani účinné rozvojové aplikácie, ani kvalitné regionálnogeografické syntézy. Regionálnogeografický prístup je teda prístup k štúdiu priestoru ako objektu celej geografie. Na rozdiel od systematických geografických disciplín je jeho cieľom pochopenie podstaty individuálneho regiónu/regionálneho systému, ktoré musí predchádzať akejkoľvek zmysluplnej aplikácii, či už vo forme regionálneho rozvoja, prognózy a pod., ale výrazne skvalitní aj riešenia partikulárnych systematických problémov. Typický je svojou imanentnou priestorovosťou, schopnosťou skúmať priestor ako *skutočný* objekt svojho štúdia. Na rozdiel od prístupov systematických geografických disciplín umožňuje dokonalejšiu selekciu informácií, priestorovú syntézu i riešenie konkrétnych problémov. Regionálnogeografický prístup je špecifickým druhom geografického myslenia, kým regionálna geografia je samostatná vedná disciplína so svojim cieľom, objektom a metódami štúdia. Kým regionálna geografia má svoje jasné postavenie v systéme geografických vied, regionálnogeografický prístup ako metódu by mali využívať aj jednotlivé parciálne geografické disciplíny.

3. POROZUMENIE

Rakúsky filozof Arno Anzenbacher člení vedy na reálne a formálne (formálna logika a matematika). Reálne vedy rozdeľuje na prírodné a kultúrne (a tie na duchovné – vrátane histórie – a sociálne a ekonomické). Regionálna geografia je vedou prírodnou, sociálno-ekonomickou a k duchovným vedám má minimálne blízko. Anzenbacher

poukazuje na tri charakteristické črty reálnych vied (ANZENBACHER, 1990, s. 21-22). Reálne vedy sú podľa neho vždy:

1. empirické, ich predmetom je čiastková oblasť skúsenostného sveta,
2. tematicky redukované, ich téma (predmet) je redukovaná na určitý aspekt,
3. metodicky abstraktné, svoju tému postihujú iba nakoľko to pripúšťa metóda.

Cieľom regionálnogeografického prístupu je pochopenie, ktoré by malo byť čo najúplnejšie. To znamená, že oblasť skúsenostného sveta by mala byť čo najmenej čiastkovou, téma (predmet) čo najmenej redukovaná a metódou obmedzená.

„Jadro historickej metódy spočíva v práci s pozostatkami a jej základ tvorí náuka o pochopení ich zmyslu, teda akási hermeneutika“ (Gian Battista Vico, citované v: PRŮVODCE DĚJINAMI EVROPSKÉHO MYŠLENÍ, s. 352).

Za zakladateľa hermeneutiky sa pokladá Friedrich Schleiermacher, ktorý poukázal na nevyhnutnosť vžitia sa do textu s cieľom pochopiť jeho zmysel „lepšie ako sám autor“. Nemecký teológ Schleiermacher tvrdí, že porozumenie predpokladá rekonštrukciu diela, vysledovanie procesu jeho vzniku (GRENZ, 1997, s. 100). Medzi najznámejších predstaviteľov v jej prehistorickom období patrí Wilhelm Dilthey, ktorého slová dobre vystihujú aj moju túžbu po poznaní: „Vyrástol som v nenásytnej túžbe pochopiť v dejin-
nom svete výraz tohto života, a to v celej jeho rozmanitosti a hĺbke.“ (DILTHEY, 1980, s. 30). Dilthey povýšil hermeneutiku na metódu vied o duchu, „ktorá mala zabezpečiť rekonštrukciu ducha uplynulých epoch a mala viesť k „pochopeniu“ spoločenských udalostí, vychádzajúc zo subjektívnych zámerov historických osobností. Toto „pochopenie“ sa tu stavia proti „vysvetľovaniu“ v prírodných vedách, ktoré súvisí s abstrahovaním a objavovaním všeobecného zákona“ (FILOZOFICKÝ SLOVNÍK, 1988), pričom sa zdôrazňuje aproximatívny charakter poznania, poznanie nie je nikdy definitívne. „(...) každé tvrdenie má byť vnímané ako odpoveď na otázku a jediný spôsob porozumieť tvrdeniu je zotrvať pri otázke, na ktorú je tvrdenie odpoveďou. (...) je nevyhnutné siahnuť k širším kontextom významu, zahrnutých v otázke a uložených v tvrdení.“ (GADAMER, 1987, s. 332). Podľa nemeckého sociológa Maxa Webera sa možno podstate spoločenských javov priblížiť iba uchopením významových súvislostí (*Zinneszusammenhänge*) (BUDA, 1987, s. 47). Weber zdôrazňuje z hľadiska pochopenia nevyhnutné vnímanie širších kontextov akcií a zdôrazňuje tri úrovne významu: objektívny – funkcionálny význam, výrazový, ktorý vyjadruje úmysel a dokumentačný, týkajúci sa vplyvov a kontextov mimo samotného činiteľa (actor) (HUMANISTIC GEOGRAPHY, 1978, s. 122). Humanistická geografia kladie veľký dôraz na miesto, jeho význam a pochopenie významu miesta: „Interpretovať význam miest teda znamená interpretovať subjektívny význam osôb, ktoré konajú s cieľom meniť, užívať alebo brániť zmenám v oblasti na Zemi.“ (GIBSON, 1978, s. 138). Vzťahu porozumenia a explanácie sa podrobne venuje Paul Ricoeur. Jeho pozície sú fenomenologické, porozumenie chápe ako „interaktívne“ a umožňuje ho (v súlade s názorom idealistického historika Collingwooda) produktívna imaginácia; zdôrazňuje nepriame spoznanie diskurzu histórie (RICOEUR, 1987, s. 364). „Porozumenie predchádza, sprevádza a

uzatvára, a tak *obaluje* (envelops) explanáciu. Naopak, explanácia *rozvíja* porozumenie analyticky.“ (Ricoeur, cit. in: AFTER PHILOSOPHY, 1987, s. 354). Francúzsky filozof zdôrazňuje iracionalizmus bezprostredného porozumenia, ktoré hodnotí ako doplnok k racionalistickej explanácii (v pozitivistickom zmysle); vyzdvihuje tak (môjmu ponímaniu blízku) dialektiku porozumenia a explanácie (RICOEUR, 1987, s. 378). Každé porozumenie je sprostredkované znakmi, symbolmi a textami. Porozumenie si vyžaduje spoznanie motívov konania aktérov, vžitie a vcítenie sa do ich situácie, spoznanie ducha doby (PAULOV, 1986) a samozrejme v (regionálnej) geografii spoznanie ducha miesta. „Ak chápeme jazyk, dejinnosť a spolubytie ako existenciály [to jest štruktúry existencie Martina Heideggera], vyplýva z toho určitý problém porozumenia.“ (ANZENBACHER, 1990, s. 52). Problémom je *interpretácia* jazyka a textu, dejín a samozrejme aj regiónu/miesta. H. G. Gadamer o probléme interpretácie píše: „...porozumenie je možné iba tak, že ten, kto sa snaží porozumieť, vnáša do hry svoje vlastné predpoklady“ (citované v ANZENBACHER, 1990, s. 52). Moderná hermeneutika tak vnáša pojem *predporozumenia* ako predpokladu porozumenia. Problémom je však bludný kruh predporozumenia (hermeneutický kruh): „Každé porozumenie je ovplyvnené predporozumením toho, kto sa snaží porozumieť. Ak chcem toto predporozumenie reflexívne osvetliť, činím tak opäť v určitom predporozumení, ktoré je neosvetleným predpokladom.“ (ANZENBACHER, 1990, s. 53). To je dôvodom neustáleho prepisovania dejín, opätovného vysvetľovania biblie a – ako tvrdí Anzenbacher – problému nie sú ušetrené ani prírodné vedy. Hermeneutický kruh podľa Gadamera opisuje porozumenie ako neustály vzájomný pohyb medzi čiastočným porozumením a „zmyslom celku“ (AFTER PHILOSOPHY, 1987, s. 320). Dilthey v tomto zmysle hovorí, že celok môžeme pochopiť iba na základe pochopenia jednotlivých jeho častí, tie však môžeme pochopiť iba vtedy, ak predtým pochopíme celok. Pochopenie zložitých situácií je možné induktívnym pohybom sem a tam, zdokonaľovaním a revíziou čiastkových záverov, vytváraním predbežnej predstavy o celku, upresňovaním významu častí a následnou opravou predstavy o celku... (GRENZ, 1997, s. 103-104). Hans-Georg Gadamer tvrdí, že celá ľudská skúsenosť sa odohráva v neustálom komunikatívnom rozvíjaní poznatkov o svete, v dialógu s tradíciou a zdôrazňuje tak úlohu jazyka (STÖRIG, 1992). Podľa Gadamera „porozumenie patrí k bytiu toho, čo je jeho cieľom“, interpretátor a text sa tak vzájomne neustále ovplyvňujú a porozumenie autor popisuje ako dialóg medzi interpretátorom a textom. „Každý akt porozumenia obsahuje vzťah toho, čo má byť pochopené k situácii interpretátora, a tak obsahuje moment porozumenia seba“ (AFTER PHILOSOPHY, 1987, s. 320 a 322). Gadamer ponúka aj praktický návod k porozumeniu: (interpretátor) „má zvládnuť gramatické pravidlá, štylistické prostriedky, umenie výstavby textu, ak chce pochopiť, čo chce autor v texte povedať; ale hlavný problém v celom porozumení sa týka zmysluplného vzťahu, ktorý existuje medzi tvrdeniami textu a našim porozumením reality v diskusii“ (GADAMER, 1987, s. 330). Collingwood (a v súlade s ním nielen jemu podobní historici, ale aj Max Weber a humanistickí geografi) zdôrazňuje potrebu „špecifikovať myšlienky, motívy a idejy, ktoré sú prítomné pred udalosťou.“ (GIBSON, 1978, s. 143). Podľa Webera je potom pochopenie intersubjektívne prístupné ktorémukol'vek kompetentnému pozorovateľovi.

„Geografia sa zaoberá popisom a explanáciou areálovej diferenciácie zemského povrchu“, tvrdí David Harvey v „Explanácii v geografii“ (HARVEY, 1969). Cieľom štúdia a objektom geografie je teda areálová diferenciácia, metódou popis a vysvetlenie. Úlohu geografie a regionálnej geografie videl v zmysle týchto úvah už Vidal de la Blache: „Čo môže geografia priniesť do spoločného fondu ako výmenu za to, čo dostáva od iných vied, je schopnosť nie pretrhnúť od seba, čo príroda spojila, ale pochopiť súlad a koreláciu fenoménov, či vo všeobšahujúcom terestriálnom prostredí, alebo v regionálnom *milieux*, kde sú tieto fenomény lokované.“ (Vidal de la Blache, cit. v: BUTTIMER, 1978, s. 73). Cieľom regionálnej geografie musí byť skôr pochopenie než kauzálna explanácia, podobne ako to tvrdí John Nicholas Entrikin o humanistickej geografii (pozri PEET, 1998, s. 35). Zo svojich (idealistických) pozícií podobne píše Leonard Guelke: „Kľúčovým cieľom idealistického geografa nie je podanie kauzálnej explanácie udalosti (v zmysle prehľadu všetkých nevyhnutných a podstatných podmienok jej výskytu), ale skôr objasnenie jej ľudského významu a hodnoty.“ (GUELKE, 1981, s. 136). J. F. Hart podobne píše: „geografi sa zaoberajú skôr kontextom a významom než príčinou“ (HART, 1982, s. 14) a „pochopenie je významnejšie než klasifikácia“ (HART, 1982, s. 22); v podobnom duchu zaznievajú slová humanistickej geografie: „pochopenie skôr než predikcia“ (LEY, SAMUELS, 1978, s. 13). Kontext je zdôrazňovaný v hermeneutickej tradícii, predstavitelia jej tradičnej podoby (predovšetkým Dilthey) pod ním chápu dejiny a Guelke (v súlade s niektorými tradičnými i súčasnými filozofmi) kultúru ako súbor zdieľaných ideí a predpokladov, ktoré formujú bázu „svetového názoru“ (*Weltanschauung*) (GUELKE, 1981). J. N. Entrikin v Úvode analyzovaného zborníka „Reflections on Richard Hartshorne's The Nature of Geography“ hodnotí Hartshornovo dielo z pohľadu modernej geografie: „Hľadáme pochopenie mnohých vrstiev významu miesta z vnútorného i vonkajšieho pohľadu. Konštruujeme rozprávanie o mieste a regióne, ktoré čerpajú z objektívnej reality verejných faktov o miestach, ako aj subjektívnej reality činiteľovho zmyslu bytia v mieste.“ (ENTRIKIN, 1989, s. 11). Podobne ladené úvahy sa však objavujú aj v českej a slovenskej geografii. A. Hynek volá po „vymezení konceptuálního jazyka, který nám umožní *pochopení* (zdôraznené autorom), rekonstrukci skrytých významových struktur.“ (HYNEK, 1988). L. Mičian zas píše: „Nová regionálna geografia musí pochopiť podstatu regiónu, odhaliť jeho problémy a navrhnúť ich riešenie v podobe geografickej resp. krajinnej prognózy, ktorú však treba realizovať interdisciplinárne.“ (MIČIAN, 2000). Môj pohľad sa v mnohých smeroch blíži kantovskému chápaniu priestoru ako „subjektívnej forme reprezentácie“, „priestoru ako forme intuície“, čo nie je v logickom rozpore s interpretatívnym pochopením, s „metódou empatického pochopenia“ (empatia = vcítenie sa do „ducha miesta“ je veľmi dôležitý nástroj kvalitatívneho hodnotenia v regionálnej geografii). „Podstatou empatie je tvrdenie podložené pozorovaním, skúsenosťou a úsudkami, že človek má špecifickú schopnosť vžívať sa do psychického stavu iného človeka, s ktorým je v bezprostrednom kontakte, pričom toto vžívanie vyvoláva psychické procesy, prostredníctvom ktorých si človek vie vyvolať obsahy afektov, emócií a myšlienok, ktoré prebiehajú v inom, a ich súvislosti, a tak dospieva k pochopeniu druhého človeka.“ (BUDA, 1987, s. 19). Autori z nepsychologických prostredí, vrátane geografov, sú však skeptickí voči schopnosti prežiť emócie druhých: „premyslenie (opätovné myslenie – rethinking) obsahuje objavenie ľudského účelu akcie; neobsahuje nemožnú úlohu opätovnej skúsenosti emočného

života druhých“ (GUELKE, 1981, s. 145). Z tohto hľadiska sú mne snád' bližšie predstavy fenomenológie (a najmä humanistickej geografie ako jednej z jej geografických podôb, ktorá má blízko k môjmu chápaniu regionálnej geografie, resp. regionálno-geografického prístupu aj „spoločnými témami“, ako ich predkladajú editori zborníka (HUMANISTIC GEOGRAPHY, 1978, s. 21): „centralita významu a skúsenosti; konjunkcia faktov a hodnôt, objektu a subjektu, materiálnej formy a ideí v geografickej interpretácii; význam kontextu, syntézy, a teda holizmu v geografickom chápaní... pohľad na človeka ako kontextuálneho a nie abstraktného, partikulárneho skôr než agregovaného...“; za najpodstatnejšie epistemologické vlastnosti humanistického prístupu editori považujú antropomorfizmus a holizmus – nie abstraktno-funkcionálny ako v systémovej teórii, ale dialektický a *kontextuálny* (LEY, SAMUELS, 1978, s. 11), vychádzajúcej zo skúsenosti jednotlivca v „životnom svete“ (*Lebenswelt*), kde sa – na rozdiel od idealizmu – nekladú také ostré hranice medzi intelektuálnym a emocionálnym životom. Psychológia vychádza pri empatii z Aristotelovej teórie katarzie – vžitie sa do drámy a stotožnenie sa s jej hrdinom očisťuje od afektov a nahromadených napätí.

Pri pochopení sa prejavuje tendencia relačného hodnotenia, snahy porozumieť (aj regiónu a miestu) na základe nášho vnútorného systému, založeného na poznaní iných regiónov. Keďže je však *každé* miesto a región unikátne, je podľa môjho názoru nevyhnutné oslobodiť sa od takýchto komparačných rámcov a snažiť sa postihnúť vlastnú individualitu každého miesta a regiónu, nájsť skryté významy – nielen na základe priamych zdrojov informácií či priamej komunikácie, ale aj na základe iných metód (odhaľovanie významov cez symbolické vyjadrenia, interpretácie skrytých významov na základe ich kontextov či získavanie informácií neverbálnou a nepriamou komunikáciou). Poznanie iných regiónov a miest je samozrejme dôležité z hľadiska pochopenia *špecifík* skúmaného regiónu, jeho odlišností oproti už predtým poznaným regiónom. Je preto nevyhnutné nevytvárať v sebe nepružné komparačné rámce, ale snažiť sa o ich flexibilitu, pokúšať sa zatrieďovať nové informácie nie do nemenných schém, ale do pružných myšlienkových rámcov. Pri tomto procese je nutné súvislostné vnímanie nových informácií, ich zaraďovanie do širších kontextov a – v zhode s predstavami Diltheya, Webera, Gadamera, Ricoeura a ďalších filozofov – interpretáciu a posudzovanie významov chápať ako interaktívny proces medzi čiastočným poznaním a zmyslom celku, ako dialóg interpretátora s tradíciou (a vlastným kultúrnym pozadím), s vlastným poznaním (ako často skôr „obmedzujúcim“ rámcom vlastných predpokladov). Záverom tejto časti je potrebné opätovne zdôrazniť, že regionálna geografia je jednotná spoločensko-prírodná veda, a preto snaha o porozumenie (ducha) miesta/regionu musí obsahovať aj jeho fyzickogeografickú zložku, neustále interagujúcu s človekom a spoločnosťou; dôsledkom tejto nepretržitej interakcie sú zmeny nielen vo všetkých zložkách regionálneho systému, ale aj v charaktere regionálneho systému samotného. Keď teda študujeme čiastkové humánno-geografické zložky regiónu, ich výsledný stav, charakter vývoja ako aj varianty budúceho vývoja sú vždy dôsledkom aj jeho prostredia, ktorého neoddeliteľnou súčasťou je aj prírodné prostredie. Proces je obojstranný – na formovanie národnej či regionálnej mentality výrazne vplýva prírodné prostredie, a to je zas pretvárané spôsobom, ktorý je v zhode s touto mentalitou.

„(Štrukturalisti) tvrdia, že všetky spoločnosti a kultúry majú spoločnú a nemennú štruktúru. Dekonstruktivistí (postštrukturalisti) odmietajú túto dogmu štrukturalizmu. Tvrdia, že význam nie je obsiahnutý v texte samotnom, ale sa objavuje až vo chvíli, keď vykladač vstupuje do dialógu s textom. A pretože význam textu závisí na pohľade toho, kto s ním vstupuje do dialógu, má toľko významov, koľko má čitateľov (či výkladov).“ (GRENZ, 1997, s. 15). Postmodernizmus tak (v súhlase so svojim zdôrazňovaním rôznorodosti, rozdielnosti a jednotlivosti) akcentuje subjektívizmus hermeneutickej interpretácie. Postmoderná éra, hlásajúca „koniec objektivistického sveta“ a jeho nahradenie názorovou pluralitou, „nahradila poznanie výkladom“ (GRENZ, 1997, s. 47). Svet si skôr vytvárame pomocou pojmov a žijeme v symbolickom svete, ktorý vytvárame pomocou nášho spoločného jazyka. „Ak jazyk naozaj vytvára význam (namiesto toho, aby ukazoval objektívny význam, ktorý je na svete už prítomný), potom je úlohou vedca tento významotvorný proces rozložiť („dekonštruovať“).“ (GRENZ, 1997, s. 50). Francúzsky filozof Jean-Francois Lyotard (LYOTARD, 1991), najznámejší propONENT *postmodernizmu* na pôde filozofie, zdôrazňuje veľký význam „rozprávania“ (tak prekladajú naši filozofi pojem „narrative“) v postmodernej spoločnosti. Ľudské vedenie sa podľa neho skladá z vedy a rozprávania, pričom zdôrazňuje „nevedeckosť“ vedecských tvrdení, odtrhnutých od rozprávania; veda a rozprávanie sú pritom paradoxne v konfliktnom postavení. Veda namiesto rozprávania uprednostňuje metapríbehy, a tým sa – napriek svojej proklamácii exaktnosti – zdôrazňovaním predovšetkým dvoch príbehov stáva podobnou „predvedeckým“ predstavám a mýtom, ktoré sa snaží kritizovať. Podľa Lyotarda (GRENZ, 1997, s. 53-54) slúžia ako potvrdenie legitimacy vedy dva hlavné príbehy: politický mýtus – oprávnenie vedy s poukazom na slobodu (a oslobodenie sa z nevedomosti); filozofický príbeh – vedecká činnosť je oprávnená, pretože napomáha rastu poznania. Postmodernizmus uprednostňuje relativitu poznania a pravdy, názorovú pluralitu a namiesto metapríbehov miestne príbehy, vnímanie sveta v kontexte spoločnosti.

4. ZÁVER

Cieľom regionálnogeografického prístupu ako metódy regionálnej geografie a iných geografických disciplín je porozumenie podstaty individuálneho regionálneho systému. Sústreďenie sa na najpodstatnejšie charakteristické črty, postihnutie podstaty, pochopenie, je **cieľom regionálnogeografického prístupu**. *Iba pochopenie, porozumenie podstaty, vnútornej identity regiónu, jeho genia loci, jeho významu, umožňuje dobrú (regionálno)geografickú prax.* Pochopenie podstaty regionálneho systému (unikátneho a individuálneho) je možné iba pri čo najdetailnejšom jeho poznaní a pri nadhľade, vychádzajúcom z dobrého poznania aj iných území/regionálnych systémov. Význam porovnávania (ktorým rozumiem neustály vnútorný proces, prebiehajúci v podvedomí), ktoré vychádza z poznania iných oblastí, doceňuje aj J. F. Hart: „Regionálny geograf sa musí snažiť dobre poznať svoj vlastný región, ale nesmie zanedbať príležitosti poznať aj

iné oblasti, pretože potrebuje nejakú bázu pre porovnanie.“ (HART, 1982, s. 27). Literatúra – aj geografická – nám ponúka množstvo príkladov „nepochopenia“. Pochopenie (porozumenie, understanding, v zmysle hermeneutického *verstehen*) odmietnutia obyvateľov Nórska vstúpiť do Európskej únie alebo rastúceho nacionalizmu a regionalizmu v súčasnom svete nie je možné bez širokého prehľadu a nadhľadu, bez signifikantnosti myslenia – selektívneho zamerania sa na najpodstatnejšie črty regionálnych systémov.

Literatúra

- ABLER, R. F., ADAMS, J. S., GOULD, P. R. (1971): Spatial organization: the geographer's view of the world. Prentice Hall, Englewood Cliffs.
- AFTER PHILOSOPHY: END OR TRANSFORMATION? (1987). Ed. by K. Baynes, J. Bohman, T. McCarthy. MIT Press, Cambridge and London.
- ANZENBACHER, A. (1990): Úvod do filozofie. SPN, Praha.
- BAŠOVSKÝ, O. (1979): Diferenciácia a integrácia v geografii a regionálna geografia. AFRNUC, Geographica, 17, s. 171-185.
- BAŠOVSKÝ, O., LAUKO, V. (1990): Úvod do regionálnej geografie. SPN, Bratislava.
- BIČÍK, I., BRINKE, J. (1987): Regionální geografie na rozcestí. SČSGS, 92, 4, s. 272-281.
- BUDA, B. (1987): Čo vieme o empatii? Pravda, Bratislava.
- BUNGE, W. (1977): Teoretická geografija. Progress, Moskva.
- BUTTNER, A. (1978): Charism and context: The challenge of La Géographie humaine. In: Humanistic geography: prospects and problems. Ed. by D. Ley and M. S. Samuels. Maaroufa Press, Chicago, s. 57-76.
- DEMEK, J. (1987): Lesk a bída regionální geografie. SČSGS, 92, 2, s. 119-123.
- DILTHEY, W. (1980): Život a dejinné vedomie. Pravda, Bratislava.
- ENTRIKIN, J. N. (1989): Introduction: The Nature of Geography in perspective. In: Reflections on Richard Hartshorne's The Nature of Geography. Ed. by J. N. Entrikin and S. D. Brunn. AAAG, Washington, s. 1-15.
- ENTRIKIN, J. N. (1994): Place and region. Progress in Human Geography, 18, 2, s. 227-233.
- FILOZOFICKÝ SLOVNÍK (1986). Ed. I. T. Frolov. Pravda, Bratislava.
- GADAMER, H. G. (1987): Hermeneutics as practical philosophy. In: After philosophy: end or transformation? Ed. by K. Baynes, J. Bohman, T. McCarthy. MIT Press, Cambridge and London, s. 325-338.
- GIBSON, E. (1978): Understanding the subjective meaning of places. In: Humanistic geography: prospects and problems. Ed. by D. Ley and M. S. Samuels. Maaroufa Press, Chicago, s. 138-154.
- GILBERT, A. (1988): The new regional geography in English and French-speaking countries. Progress in Human Geography, 12, 2, s. 208-228.
- GRENZ, S. J. (1997): Úvod do postmodernizmu. Návrat domú, Praha.
- GUELKE, L. (1981): Idealism. In: Themes in geographical thought. Ed. by M. E. Harvey and B. P. Holly. Croom Helm, London, s. 133-147.

- HART, J. F. (1982): The highest form of the geographers art. AAAG, 72, 1982, s. 1-29.
- HARVEY, D. (1969): Explanation in geography. Edward Arnold, London.
- HÄUFLER, V. (1982): Esej o geografii, jednotné a regionální. SČGS, 87, 1, s. 27-40.
- HUMANISTIC GEOGRAPHY: PROSPECTS AND PROBLEMS (1978). Ed. by D. Ley and M. S. Samuels. Maaroufa Press, Chicago.
- HYNEK, A. (1988): Když geografie, proč ne i regionální? SČGS, 93, 2, s. 121-128.
- KASALA, K. (1996): Regions as spatial systems and regional development. AFRNUC, Geographica, 38, s. 91-107.
- LAUKO, V. (1982): Podstata regionálnej geografie a jej postavenie v systéme geografických vied. Geografický časopis 34, 3, s. 265-275.
- LAUKO, V. (1983): Súčasné chápanie regionálnej geografie. AFRNUC, Geographica, 22, s. 29-41.
- LEHOTSKÝ, M. (1991): Funkčné štruktúry krajiny (Štiavnické vrchy). VEDA, Bratislava.
- LEY, D., SAMUELS, M. S. (1978): Introduction: Contexts of modern humanism in geography. In: Humanistic geography: prospects and problems. Ed. by D. Ley and M. S. Samuels. Maaroufa Press, Chicago, s. 1-17.
- LYOTARD, J. F. (1991): Postmoderná situácia. In: Za zrkadlom moderny. Ed. E. Gál a M. Marcelli. Archa, Bratislava, s. 70-91.
- MARTIN, G. J. (1989): The Nature of Geography and Schaeffer-Hartshorne debate. In: Reflections on Richard Hartshorne's The Nature of Geography. Ed. by J. N. Entrikin and S. D. Brunn. AAAG, Washington, s. 69-90.
- MARTINEC, F. (1982): O niektorých otázkach regionálnej geografie. Geografický časopis, 34, 3, s. 255-264.
- MAZÚR, E., DRDOŠ, J., URBÁNEK, J. (1983): Krajinná syntéza – ich východiská a smerovanie. Geografický časopis, 35, 1, s. 3-15.
- MAZÚR, E. et al. (1985): Krajinná syntéza oblasti Tatranskej Lomnice. VEDA, Bratislava.
- MÍČIAN, Ľ. (2000): Vhodným systémom geografických vied k pokroku v regionálnej geografii. Miscellanea Geographica, Universitatis Bohemiae Occidentalis, 7, s. 35-40.
- MURPHY, A. B. (1991): Regions as social constructs: the gap between theory and practice. Progress in Human Geography, 15, 1, s. 22-35.
- PAULOV, J. (1986): Spory o pozitivizmus v súčasnej západnej geografii. Geografický časopis, 38, 2-3, s. 260-273.
- PEET, R. (1998): Modern geographical thought. Blackwell, Oxford.
- PRŮVODCE DĚJINAMI EVROPSKÉHO MYŠLENÍ (1984). Eds. Cetl, J., Horák, P., Hošek, R., Kudrna, J. Panorama, Praha.
- PUDUP, M. B. (1987): Arguments within regional geography. Progress in Human Geography, 12, 3, s. 369-390.
- RICOEUR, P. (1987): On interpretation. In: After philosophy: end or transformation? Ed. by K. Baynes, J. Bohman, T. McCarthy. MIT Press, Cambridge and London, s. 357-380.
- STÖRIG, H. G. (1992): Malé dějiny filozofie. Zvon, Praha.
- TAYLOR, P. J. (1976): An interpretation of the quantification debate in British geography. TIBG, N. S., 1, 2, s. 129-142.
- THRIFT, N. (1990): For a new regional geography I. Progress in Human Geography 14, 2, s. 272-279.

- THRIFT, N. (1991): For a new regional geography 2. *Progress in Human Geography*, 15, 4, s. 456-465.
- THRIFT, N. (1993): For a new regional geography 3. *Progress in Human Geography* 17, 1, s. 92-100.
- WATSON, J. W. (1983): The soul of geography. *TIBG, N. S.*, 8, s. 385-399.

Resume

Understanding as a goal of the regional-geographical approach

Revitalization as well as transformation processes of contemporary regional geography give the discipline developmental possibilities. However, regional geography must transform also in the Slovak Republic and most of the other postcommunist countries. My own comprehension of the discipline may be expressed by following definition: The main goal of the regional-geographical approach must be understanding the nature and inner identity of region, its *genius loci*, and its sense and meaning. The key term is there region, or *regional system*. Regional system – object of study of regional geography – is a space („a spatial area“) in which dynamically mutually interact natural, economic, cultural, social and political spheres, which is characterized by intensive relations with its surroundings, by dynamics of its development and own individual identity. *Understanding* the regional system means to uncover the nature, individuality and personality of the regional system, uncover the hidden meanings, sense of the region/place, understand its specificities and individual qualities and properties. Such an image of the term is naturally philosophically idealist, hermeneutic and humanist. Comparison as well as contexts (theoretical frameworks, developmental trajectories and other experiences of similar regions, world-system context...) are inevitable in the (regional)geographical research process, but there is evident that the regional system is unique. Understanding nature of individual regional systems is conditioned by holistic insight into region, system approach and contexts, wholeness and proportionality, significance and deep knowledge.

*Department of Regional Geography, Landscape Protection and Landscape Planning,
Comenius University, Faculty of Natural Sciences, Mlynská dolina, 842 15 Bratislava,
Slovakia*
e-mail: kasala@fns.uniba.sk